

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет біології, географії та екології

Кафедра географії та екології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з навчальної та
науково-педагогічної роботи,
голова науково-методичної ради

Віталій Кобець

« 03 » лютого 2021 р.

**Програма атестації здобувачів вищої освіти
КОМПЛЕКСНИЙ ІСПИТ ЗА ФАХОМ
(Теорія та методологія географії, Регіональна географія)**

Спеціальність 106 Географія
Освітня програма Географія
Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
Форма навчання денна

ПОГОДЖЕНО

на засіданні науково-методичної ради
факультету біології, географії та екології

Голова НМР Наталія ОМЕЛЬЧЕНКО

« 28 » грудня 2020 р., протокол № 28

Херсон, 2021 р.

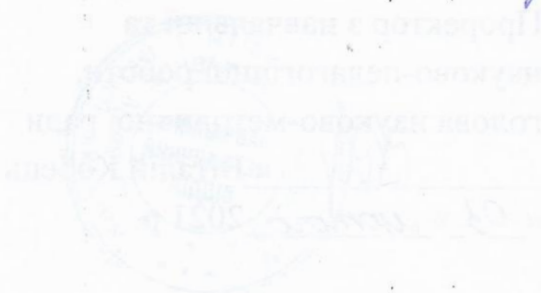
Затверджено на засіданні кафедри

географії та екології

Протокол № 56 від 23 грудня 2020 року

Завідувач кафедри

географії та екології Давидов О.В.

Протокол засідання кафедри географії та екології
№ 56 від 23 грудня 2020 року

Форму навічання денна
Рівня вищої освіти (бакалаврський)
Освітня програма Географія
Спеціалізація: Географія

ПОЛОЖЕНО

на засіданні науково-методичної комісії
факультету біології, географії та екології

Ірина НІТ

2020 р. протокол № 56

Херсон, 2021 р.

ЗМІСТ

	с.
Пояснювальна записка до комплексного іспиту	4
Програма з розділу I «Теорія та методологія географії»	6
Рекомендована література	11
Програма з розділу II «Регіональна географія»	13
Рекомендована література	22
Критерії оцінювання	24

Пояснювальна записка до комплексного іспиту

Програма атестації здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 106 Географія складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців, розробленою на кафедрі соціально-економічної географії та затвердженою Вченою радою Херсонського державного університету (протокол №13 від 29.05.2017 р.).

Програма включає основні питання модулів атестації здобувачів вищої освіти, зокрема: Теорія та методологія географії (загальна фізична географія, суспільна географія); Регіональна географія (фізична географія материків та океанів, фізична географія України, економічна та соціальна географія України та регіональна економічна і соціальна географія світу).

Комплексний іспит зі спеціальності 106 Географія спрямований на перевірку рівня знань у здобувачів основних закономірностей географічної науки та вміння їх застосовувати у професійній діяльності. Саме тому під час іспиту здобувачі повинні показати володіння інтегральною, загальними та спеціальними компетентностями, що дозволить сформулювати уявлення про рівень сформованості в них програмних результатів навчання.

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності предметної області географії або у процесі навчання із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження природних та суспільних об'єктів та процесів із використанням комплексу міждисциплінарних даних та за умовами недостатності інформації.

Загальні компетентності.

ЗК2. Здатність узагальнювати основні категорії предметної області в контексті загальноісторичного процесу.

ЗК5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Фахові компетентності.

ФК 1. Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства.

ФК 2. Здатність застосовувати базові знання фізики, хімії, геології, екології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні географічної оболонки.

ФК 5. Здатність аналізувати склад і будову геосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах.

ФК 7. Знання і використання специфічних для географічних наук теорій, парадигм, концепцій та принципів відповідно до спеціалізації.

ФК 11. Здатність доцільно і критично використовувати географічні поняття, концепції, парадигми, теорії, ідеї, принципи для пояснення письмовими, усними та візуальними засобами явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, державному, в межах України, локальному).

ФК 12. Здатність демонструвати знання про структуру географії, об'єкт та предмет її дослідження, місце і зв'язки в системі наук, історію розвитку та значення географії для суспільства, теоретичні і методичні принципи навчання географії.

ФК 14. Здатність розуміти та пояснювати особливості фізико-географічних об'єктів у геосферах, взаємозв'язки у ландшафтах та біогеоценозах.

ФК 15. Здатність пояснювати закономірності територіальної організації суспільного виробництва, просторових процесів та форм організації життя людей у світі, його регіонах та державах.

ФК 16. Здатність встановлювати роль і місце України у сучасному світі в контексті географічних чинників її розвитку, аналізувати і пояснювати особливості геопросторової організації природи, населення і господарства України.

Програмні результати.

ПР 2. Використовувати усно і письмово грамотну технічну державну мову

ПР 6. Визначати основні характеристики, процеси, історію і склад географічної оболонки

ПР 9. Виконувати дослідження ландшафтної оболонки за допомогою кількісних методів аналізу

ПР 10. Аналізувати склад і будову ландшафтної оболонки (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах

ПР 12. Називати і використовувати теорії, парадигми, концепції та принципи географічної науки, теоретичні та методичні засади навчання географії

Під час проведення комплексного іспиту за фахом не допускається користування електронними приладами, підручниками, навчальними посібниками та іншими матеріалами, якщо це не передбачено рішенням комісії з атестації здобувачів вищої освіти.

При оцінюванні якості знань студентів атестаційна комісія враховує ступінь розуміння мети сучасної географічної науки, знання її структури, змісту, методів навчання і вміння їх творчо застосовувати у навчально-виховному процесі.

Програма з розділу I «Теорія та методологія географії»

Загальна фізична географія

Тема 1. Загальна характеристика Всесвіту

Еволюція Всесвіту. Сонячна система. Земля як планета. Космічний вплив на Землю. Сонячно-земні зв'язки. Магнітосфера Землі. Магнітне поле Землі. Рухи Землі. Фігура Землі. Орбітальний рух Землі. Час.

Тема 2. Літосфера та рельєф

Внутрішня будова Землі. Поняття «земна кора», «літосфера», «літосферна плита», «тектонічні структури», будова та типи земної кори, породи та мінерали що її складають. Геологічне літочислення, геологічний вік, геохронологічна таблиця. Внутрішні процеси в літосфері. Рухи літосферних плит. Походження материків і океанів. Вулкани та землетруси, райони їх поширення. Зовнішні сили, що змінюють земну поверхню. Корисні копалини їх класифікація за походженням. Основні форми земної поверхні: гори і рівнини. Рельєф дна Світового океану. Значення рельєфу в господарській діяльності людини та вплив діяльності людини на рельєф.

Тема 3. Атмосфера та клімат

Поняття «атмосфера», її склад та будова, значення. Сонячна радіація та її розподіл в атмосфері й на земній поверхні. Теплові пояси та їх межі (тропіки і полярні кола). Температура земної поверхні та повітря, її зміни з висотою і розподіл залежно від кута падіння сонячних променів. Атмосферний тиск його вимірювання. Основні пояси атмосферного тиску Землі. Загальна циркуляція атмосфери. Постійні вітри. Циклони й антициклони. Сезонні та місцеві вітри. Вода в атмосфері. Вологість повітря. Хмари. Атмосферні опади та їх утворення. Розподіл опадів на поверхні земної кулі. Повітряні маси й атмосферні фронти. Поняття «клімат». Кліматичні пояси та області. Кліматична карта Залежність клімату від широти місцевості, морських течій, близькості до морів, рельєфу, антропогенного впливу. Погода, добові та сезонні коливання її метеорологічних елементів. Спостереження за погодою та її прогнозування. Вплив клімату та погоди на господарську діяльність.

Тема 4. Гідросфера

Поняття «гідросфера» та її основні частини. Світовий океан та його частини: океани, моря, затоки, протоки. Суходіл в океані. Властивості вод Світового океану та причини її неоднорідності. Водні маси. Рух води в Світовому океані. Морські течії. Води суходолу. Річка та її частини. Елементи річкової долини. Річкові басейни. Живлення та режим річок. Озера, їх походження. Болота. Льодовики, багаторічна мерзлота. Підземні води.

Джерела. Штучні водойми. Використання Світового океану та вод суходолу в господарській діяльності людини

Тема 5. Біосфера

Поняття «біосфера», її складові та межі. Ґрунти, їхні властивості та відмінності. Рослинність суходолу і океану. Тваринний світ суходолу і океану. Вплив біосфери на інші оболонки. Вплив людини на біосферу. Охорона біосфери.

Суспільна географія

Тема 1. Науковий статус суспільної географії

Суспільна географія як наука про територіальну організацію суспільства та її форми. Роль суспільної географії у вирішенні теоретичних і прикладних проблем суспільства. Місце суспільної географії в оточуючому світі. Суспільна географія в системі наук: географічних, економічних, соціологічних. Структура суспільної географії. Завдання суспільної географії. Проблеми і перспективи розвитку. Розвиток суспільної географії в Україні і напрямки її наукового пошуку. Історія суспільної географії як наукова проблема. Методологічні принципи і методика суспільно-географічних досліджень

Стратегія наукового пізнання. Методологічні принципи суспільно-географічних досліджень. Класифікація методів наукових досліджень: статистичні і математичні; моделювання, систематизація і районування; картографічного аналізу і системний. Методи аналізу: дисперсний, кореляційний, регресійний, по варіаційний. Матеріальні і абстрактні моделі. Наукова систематизація, класифікація, типологія. Метод головних компонентів, факторний і кластерний аналіз. Методологія і методи регіонального аналізу. Організація наукової інформації. Геоінформаційні системи. Формування бази даних і бази знань.

Тема 2. Географічне середовище як сфера взаємодії суспільства і природи

Закони природи і суспільства. Етапи взаємодії суспільства і природи. Сучасні напрямки взаємодії і закони системної єдності суспільства і природи. Потреби людства і природи.

Різноманітність взаємозв'язків і відносин суспільства і природи. Характерні риси взаємодії суспільства і природи. Природокористування як специфічна галузь виробничої діяльності, його сутність і структура. Напрямки і види природокористування: ресурсоспоживання, конструктивне перетворення природи, відтворення природи ресурсів, охорона природи, управління і моніторинг. Політика ресурсозбереження: суть і основні напрямки.

Тема 3. Географічні аспекти народонаселення і демографії

Походження людини і населення Землі. Поліцентрична і моноцентрична теорії походження сучасної людини. Космічна та інші теорії появи людини на планеті. Загальна характеристика народонаселення світу. Історія формування, динаміка чисельності і розміщення населення. Расова структура. Етнічна структура. Мови. Релігійна структура. Статеві-вікова структура. Соціально-економічна структура. Природний рух населення, відтворення населення. Міграції населення, їх суть і види. Міграційна політика. Механізм управління міграціями. Демографічна політика. Географія трудових ресурсів і ринку праці. Відтворення робочої сили і його фази. Ресурси праці і джерела їх формування. Формування структури зайнятості.

Розселення населення і його територіальна організація. Суть системи розселення. Фактори і закономірності формування розселення населення. Типи поселень. Міста, їх суть, особливості. Функціональна структура міст. Розвиток опорного каркасу розселення. Урбанізація населення світу, урбанізованість території. Регіональні типи урбанізації. Соціально-географічні і просторові аспекти урбанізації. Форми сільського розселення: компактна і дисперсна. Глобальні проблеми народонаселення і соціально-економічний розвиток сучасного світу.

Тема 4. Природно-ресурсний потенціал

Суть природно-ресурсного потенціалу, структура і критерії оцінки. Цілісність природно-ресурсного потенціалу і особливості його зв'язків. Комплексність і ієрархічність природно-ресурсного потенціалу. Природна відтворюваність природно-ресурсного потенціалу. Роль ПРП в господарському розвитку. Компонентна, функціональна, територіальна і організаційна структура ПРП. Комплексна оцінка ПРП території.

Тема 5. Структура господарства і тенденції розвитку територіально-виробничої структури світового господарства

Просторовий аспект суспільного відтворення. Закономірності розвитку всіх елементів продуктивних сил і соціальної інфраструктури в територіальному розрізі. Аналіз структури господарства. Аналіз спеціалізації господарства. Соціальна орієнтованість економіки. Типи економічного розвитку. Тенденції розвитку територіально-виробничої структури світового господарства. Процеси світового і регіонального розвитку. Тенденції розміщення виробництва. Вплив НТП на територіальну структуру господарства. Географічні зрушення в територіальній структурі господарства. Диверсифікація виробництва. Економічні системи. Основні показники національної економіки та рівнів економічного розвитку країн.

Тема 6. Географія промисловості

Економічні, природні, історичні умови розвитку та розміщення промисловості. Галузева структура промисловості. Територіальна структура промисловості та її елементи. Формування і особливості розміщення міжгалузевих промислових комплексів.

Тема 7. Географія сільського господарства

Місце і роль сільського господарства в економіці. Еволюція сільськогосподарського виробництва. Фактори розміщення сільського господарства. Галузева структура сільськогосподарського виробництва. Географічні типи сільського господарства країн світу і сільськогосподарське районування. Зональна спеціалізація сільського господарства. Розміщення галузей переробки сільськогосподарської сировини. Формування АПК, АТК і продовольчих комплексів.

Тема 8. Географія транспорту

Транспорт в системі народного господарства. Структура і закономірності формування транспортної системи. Економічні і природні фактори розвитку транспорту. Класифікація видів транспорту. Транспортні вузли, пункти і центри, їх типи. Основні показники рівня розвитку транспорту. Регіональні транспортні системи світу. Порти і транспортні центри світу. Географія залізничного, автомобільного, трубопроводного транспорту світу. Система нафто-, газо- і продуктопроводів. Географія повітряного транспорту. Географія морського і річкового транспорту світу. Проблеми розвитку транспорту світу. Розвиток транспорту світу і навколишнє середовище.

Тема 9. Основи політичної географії

Політико-географічні фактори в розвитку і розміщенні виробництва і формуванні територіальної структури і організації господарства. Територіальна розстановка політичних сил в країнах. Політична географія на макрорівні і рівні крупних регіонів. Територіально-політична організація і орієнтація суспільства, розстановка політичних сил.

Тема 10. Наукові засади територіального поділу праці та суспільно-географічне районування

Суть територіального поділу праці (ТПП). Значення ТПП в розвитку і розміщенні світового господарства, раціональному використанні природних, матеріальних, трудових та інших ресурсів. Фактори і умови ТПП. Система ТПП. Транспорт і ТПП. ТПП і навколишнє середовище. Принципи ТПП. Теорії ТПП: теорія абсолютних переваг, теорія відносних переваг. Форми ТПП – міжрайонний поділ праці і міжнародний поділ праці. ТПП і економіко-географічні райони. Еволюція поняття «район» і розвиток теорії районування. Функції економічного районування. Принципи соціально-економічного районування. Районоутворюючі фактори. Методичні підходи до розробки схеми економічних районів. Види соціально-економічного районування.

Галузеві і комплексні райони. Райони розвитку. Райони-полюси росту. Райони-осі розвитку і росту. Депресивні райони. Економічно недостатньо розвинуті райони. Райони із другою хвилею економічного розвитку.

Тема 11. Основи територіальної організації суспільства

Сутність територіальної організації суспільства і регіональної системи господарювання. Територіальна структура народного господарства. Види і форми територіальної організації суспільства. Територіальні системи, комплекси і спільності. Інтегральні територіальні комплекси. Адміністративно-територіальний устрій. Міста, селища і сільські поселення. Регіональні ринкові структури: вільні економічні зони, євро регіони, технополіси, технопарки, світові міста тощо. Управління територіальною організацією суспільства.

Тема 12. Основні глобальні проблеми людства

Глобальні проблеми і загальнолюдські цінності. Кількісна і якісна оцінка глобальних проблем людства. Людський фактор у глобальній кризі. Суть глобальної демографічної проблеми. Зв'язок демографічних проблем з іншими глобальними проблемами людства. Суть глобальних соціальних проблем. Суть продовольчої проблеми. Особливості розв'язання продовольчої проблеми в окремих групах країн. Міжнародне співробітництво у виробництві та розподілі продуктів харчування. Проблеми сировини і енергії. Альтернативні джерела енергії. Створення міжнародної енергетичної інфраструктури. Міжнародне співробітництво у розв'язанні проблем сировини і матеріалів. Поняття екологічної катастрофи і екологічної небезпеки. Проблеми глобального моніторингу навколишнього середовища. Використання ресурсів Світового океану. Ресурсний потенціал Світового океану, ріст його значення і ефективне використання в інтересах всього людства.

Рекомендована література

Базова література

1. Алисов Н.В. Экономическая и социальная география мира (общий обзор): учебник / Н.В. Алисов, Б.С. Хорев. – М., 2001. – 704 с.
2. Багров М. В., Боков В. О., Черваньов І. Г. Землезнавство. – К.: Либідь, 2000. – 464 с.
3. Волошин І. І. Загальне землезнавство: навчальний посібник. – Ніжин: Видавництво НДПУ ім. М. Гоголя. – 2002. – 294 с.
4. Воронин В.П. Мировое хозяйство и экономика стран мира: учеб. пособие / Воронин В.П., Кандакова Г.В., Подмолодина И.М. – М.: Финансы и статистика, 2007. – 236 с.
5. Голюков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до соціальної та економічної географії. – К.: Либідь, 1996. – 320 с.
6. Гукалова І.В. Вступ до фаху: географія і суспільство. Навч. посіб. / І.В. Гукалова, Д.С. Мальчикова. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 268 с.
7. Леонтьев О.К., Рычагов Г.И. Общая геоморфология. – М.: «Высшая школа», 1979. – 287с.
8. Мальчикова Д.С. Дистанційне зондування Землі. Курс лекцій / Д.С. Мальчикова. – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2011. – 68 с.
9. Мильков Ф. Н. Общее землеведение. – М.: Высшая школа, 1990. – 335 с.
10. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до соціальної географії: Навч. посіб. – К.: “Знання”, 2000. – 204 с.
11. Пилипенко І.О., Мальчикова Д.С. Методи та методики суспільно-географічних досліджень: Навчальний посібник. - Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2009. - 156 с.
12. Пістун М.Д., Гуцал В.О., Провотар Н.І. Географія агропромислових комплексів: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1997. – 200 с.
13. Стецюк В.В., Ковальчук І.П. Основи геоморфології: Навч.посібник / За ред. О.М. Маринича. – К.:Вища школа, 2005. – 495 с.
14. Топчієв О. Г. Методологічні засади географії: підручник / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко, В. В. Яворська. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 366 с.
15. Топчієв О. Г. Методологічні основи географії: Ландшафтна оболонка Землі. Довкілля : навч. посіб. / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко, В. В. Яворська. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 348 с.
16. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії. – Одеса: Астропринт, 2001. – 560 с.

17. Топчієв О.Г. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. Навч. посіб. / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, В. В. Яворська. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 372 с.
18. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навч. посібник. - Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.

Допоміжна література

19. Алаєв Э.Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь. – М.: Мысль, 1983. – 350 с.
20. Барановський М.О. Наукові засади суспільно-географічного вивчення сільських депресивних територій України. – Ніжин, 2009. – 396 с.
21. Географія світового господарства з основами економіки: Навч. посібник / За ред. Я.Б. Олійника, І.Г. Смирнова. – К.: Знання, 2014. – 637 с.
22. Дронова О.Л. Геоурбаністика: Навч. посібник. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2014. – 419 с.
23. Іщук С.І. Територіально-виробничі комплекси і економічне районування (методологія, теорія). – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1996. – 244 с.
24. Мальчикова Д.С. Теоретико-методологічні і методичні засади геопланування сільської місцевості на регіональному рівні: Монографія. – Херсон: Грінь Д.С., 2014. – 362 с.
25. Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В. Науково-дослідницький практикум з суспільної географії: Навч.-метод. видання. – К.: ДП «Прінт Сервіс», 2014. – 47 с.
26. Неклюкова Н. П. Общее землеведение. Ч. I,II. – М.: Просвещение, 1976.
27. Пістун М.Д. Основи теорії суспільної географії. – К.: Вища шк., 1996. – 231 с.

Програма з розділу II «Регіональна географія»

Фізична географія материків та океанів

Тема 1. Євразія

Фізико-географічна характеристика Євразії. Фізико-географічне положення материку. Історія відкриття та дослідження. Орографічна будова материку. Тектонічна та геоморфологічна будова. Гідрологічна та кліматична характеристика Євразії. Загальна характеристика внутрішніх вод. Класифікація річок. Характеристика найбільших річок. Класифікація озер. Характеристика найбільших озер. Кліматичні пояса та області високогірного клімату. Природні зони та органічний світ. Особливості поширення природних зон по поверхні материку. Арктичні пустелі та тундра. Тайга, змішані та широколистяні ліси. Лісостеп, степ. Напівпустелі та пустелі. Субтропічні ліси та чагарники. Савани та рідколісся. Вологі тропічні ліси.

Фізико-географічне районування. Принципи фізико-географічного районування Євразії. Північна Азія. Західна Сибір, Центральна Сибір, Східна Сибір, Південна Сибір. Східна Азія. Куріли, Камчатка, Японія, Східний Китай, Далекий Схід. Південно-східна Азія. Південний Китай, Індокитай, Філіппіни, Зондський архіпелаг. Південна Азія. Індо-Гангська низовина, Індостан, Шрі-Ланка. Південно-західна Азія. Месопотамія, Аравія, Левант, Іранське нагір'я. Передня Азія. Мала Азія, Кавказ, Армянське нагір'я. Центральна Азія. Висока Азія, Середня Азія, Казахстан, Монголія, Алтай, Саяни. Середземномор'я. Піренеї, Апенніни, Балкани, Сардинія, Корсика, Сицилія. Східна Європа. Урал, Північний Кавказ, Східноєвропейська рівнина, Крим. Центральна Європа, Альпи та Карпати, Південна Європа. Західна Європа та Британські острови. Північна Європа.

Тема 2. Африка

Фізико-географічна характеристика Африки. Фізико-географічне положення материку. Історія відкриття та дослідження. Орографічна будова материку. Тектонічна та геоморфологічна будова. Східно-Африканський рифт. Гідрологічна та кліматична характеристика Африки. Загальна характеристика внутрішніх вод. Басейни стоку та їх поширення по материку. Класифікація річок. Характеристика найбільших річок. Класифікація озер. Характеристика найбільших озер. Кліматичні пояса. Природні зони та органічний світ. Особливості поширення природних зон по поверхні материку. Гілейні ліси та їх органічний світ. Савани та їх органічний світ. Пустелі та їх органічний світ. Сучасний стан субтропічної рослинності.

Фізико-географічне районування. Принципи фізико-географічного районування Африки. Північна Африка. Атлас. Сахара. Східна Африка.

Ефіопія та Сомалі. Східно-Африканське плоскогір'я. Південна Африка. Південно-Африканське плоскогір'я. Капстад. Центральна Африка. Конго. Адамава. Азанде. Західна Африка. Гвінея. Сенегамбія. Сахель.

Тема 3. Північна Америка

Фізико-географічна характеристика Північної Америки. Фізико-географічне положення материка. Історія відкриття та дослідження. Орографічна будова материка. Тектонічна та геоморфологічна будова. Гідрологічна та кліматична характеристика Північної Америки. Загальна характеристика внутрішніх вод. Класифікація річок. Характеристика найбільших річок. Класифікація озер. Характеристика найбільших озер. Кліматичні пояса та області високогірного клімату. Природні зони та органічний світ. Особливості поширення природних зон по поверхні материка. Арктичні пустелі та тундра. Тайга, змішані та широколистяні ліси. Лісостеп, степ (прерії). Тропічні пустелі. Вологі тропічні ліси.

Фізико-географічне районування. Принципи фізико-географічного районування Північної Америки. Гренландія, Канадський Арктичний архіпелаг, Аляска. Лаврентійська височина, Лабрадор, Гудзонська низовина. Великі, Центральні, Приатлантичні та При мексиканські рівнини. Аппалачі, Ньюфаундленд. Кордильєри Канади та США. Мексиканське нагір'я. Центральна Америка, Карибський регіон.

Тема 4. Південна Америка

Фізико-географічна характеристика Південної Америки. Фізико-географічне положення материка. Історія відкриття та дослідження. Орографічна будова материка. Тектонічна та геоморфологічна будова. Гідрологічна та кліматична характеристика Південної Америки. Загальна характеристика внутрішніх вод. Класифікація річок. Характеристика найбільших річок. Класифікація озер. Кліматичні пояса та області високогірного клімату. Природні зони та органічний світ. Особливості поширення природних зон по поверхні материка. Екваторіальні ліси (Сельва) та їх органічний світ. Савани (Кампос, Льянос, Пантанал) та їх органічний світ. Субтропічні степи (Пампа) та їх органічний світ. Тропічні пустелі (Атакама, Гран-Чако) та їх органічний світ. Напівпустелі помірного поясу (Патагонія).

Фізико-географічне районування. Принципи фізико-географічного районування Південної Америки. Патагонія та Вогняна Земля, Пампа, Сьєра-Кордоба, Перед Кордильєри. Гран-Чако, Бені-Маморе, Пантанал, Бразильське плоскогір'я. Амазонія (Сельва), Льянос та Гвіанське нагір'я. Північні та Центральні Анди. Субтропічні та Патагонські Анди.

Тема 5. Океанія

Особливості природи регіону Океанії. Фізико-географічне положення регіону. Різноманіття островів їх генезис, морфологія та морфометрія. Класифікація островів Океанії. Органічний світ та особливості заселення людиною Океанії. Нова Зеландія. Нова Гвінея.

Тема 6. Австралія

Природні особливості Австралії. Фізико-географічна характеристика. Тектонічна та геоморфологічна будова материка. Орографічна будова поверхні. Кліматичні умови. Особливості внутрішніх вод. Природні зони та ґрунтовий покрив. Органічний світ та причини його специфічності. Фізико-географічне районування.

Тема 7. Антарктида

Особливості розвитку природи Антарктиди. Фізико-географічна характеристика. Історія відкриття та дослідження. Тектонічна та геоморфологічна будова. Кліматичні особливості. Історія зледеніння та льодовиковий покрив. Органічний світ. Фізико-географічне районування.

Тема 8. Тихий океан

Фізико-географічна та геологічна характеристика Тихого океану. Загальна морфометрична характеристика океану. Історія виникнення та еволюція океану. Відкриття та дослідження в Тихому океані. Геологічна та геоморфологічна будова дна. Гідрологічні та кліматичні особливості Тихого океану. Гідро хімічний склад океанічних вод. Поверхневі та глибинні океанічні течії. Ель-ніньо. Коливання рівня океану. Припливи, цунамі, хвилі. Клімат та кліматичні пояса в межах акваторії океану. Органічний світ океану.

Тема 9. Індійський океан

Фізико-географічна та геологічна характеристика Індійського океану. Загальна морфометрична характеристика океану. Історія виникнення та еволюція океану. Відкриття та дослідження в Індійському океані. Геологічна та геоморфологічна будова дна. Гідро хімічний склад океанічних вод. Поверхневі та глибинні океанічні течії. Коливання рівня океану. Припливи, цунамі, хвилі. Клімат та кліматичні пояса в межах акваторії океану. Органічний світ океану.

Тема 10. Атлантичний океан

Фізико-географічна та геологічна характеристика Атлантичного океану. Загальна морфометрична характеристика океану. Історія виникнення та еволюція океану. Відкриття та дослідження в Атлантичному океані. Геологічна та геоморфологічна будова дна. Гідро хімічний склад океанічних вод. Поверхневі та глибинні океанічні течії. Коливання рівня океану. Припливи, цунамі, хвилі. Клімат та кліматичні пояса в межах акваторії океану. Органічний світ океану.

Тема 11. Північний Льодовитий океан

Фізико-географічна характеристика Північного Льодовитого океану. Загальна морфометрична характеристика океану. Історія виникнення та еволюція океану. Відкриття та дослідження в Північному Льодовитому океані. Геологічна та геоморфологічна будова дна. Гідро хімічний склад океанічних вод. Поверхневі та глибинні океанічні течії. Коливання рівня океану. Припливи, цунамі, хвилі. Клімат та кліматичні пояса в межах акваторії океану. Органічний світ океану.

Фізична географія України

Тема 1. Геолого - геоморфологічна будова і ресурси надр

Орографія та гіпсометрія. Тектонічна структура. Український кристалічний щит та інші тектонічні структури. Неотектонічні рухи. Геологічна будова. Основні етапи до четвертинної геологічної історії. Палеогеографія антропогену. Четвертинні зледеніння в межах України. Геоморфологічна будова. Геоморфологічні рівні. Геоморфологічне районування. Корисні копалини. Паливні корисні копалини. Рудні корисні копалини. Неметалічні корисні копалини.

Тема 2. Кліматичні умови і ресурси

Кліматоутворюючі фактори. Радіаційний фактор клімату. Циркуляційні фактори клімату. Земна поверхня як кліматоутворюючий фактор. Розподіл кліматичних показників. Температура повітря. Режим зволоження. Опادي. Вітровий режим. Стихійні погодні явища. Сезонність погодних умов. Кліматичні ресурси. Кліматичне районування.

Тема 3. Моря, внутрішні води та їх ресурси

Фізико-географічна характеристика Чорного моря. Геологічна історія. Тектонічна будова. Геоморфологія дна та узбережжя. Кліматичні умови. Гідрологічні умови. Особливості органічного світу. Екологічні проблеми. Фізико-географічна характеристика Азовське моря. Геологічна історія. Тектонічна будова. Геоморфологія узбережжя. Кліматичні умови. Гідрологічні умови. Особливості органічного світу. Екологічні проблеми. Поверхневі і підземні води. Найбільші річки України. Найбільші озера України. Болота. Підземні вода. Штучні об'єкти. Екологічні проблеми внутрішніх вод. Водні ресурси і водний баланс. Гідрологічне районування.

Тема 4. Ґрунтовий, рослинний покрив і тваринний світ

Ґрунтовий покрив. Ґрунти рівнинної частини. Ґрунти Українських Карпат та Кримських гір. Рослинний покрив. Рослинні ресурси. Геоботанічне районування. Тваринний світ. Зоогеографічне районування.

Тема 5. Несприятливі природні процеси

Град. Смерчі. Суховії. Нагони. Заморозки. Ерозія. Абразія. Зсувні процеси.

Тема 6. Зміна основних компонентів природного середовища під впливом діяльності людини

Зміни в літосфері. Зміни в атмосфері. Зміни в гідросфері. Зміни в біосфері. Зміни в педісфері.

Тема 7. Ландшафти і фізико-географічне районування

Зміни ландшафтів за історичний час. Ландшафти України, їх типологія і класифікація. Типи і підтипи ландшафтів. Мішано лісові ландшафти. Широколистянолісові ландшафти. Лісостепові ландшафти. Степові ландшафти. Сухостепові ландшафти. Принципи і методи фізико-географічного районування.

Тема 8. Регіональні ландшафтні структури

Рівнинні ландшафтні структури. Зона мішаних хвойно-широколистяних лісів. Поліський край. Волинське Полісся. Житомирське Полісся. Київське Полісся. Чернігівське Полісся. Новгород-Сіверське Полісся. Зона широколистяних лісів. Волинська височинна область. Мале Полісся. Розтоцько-Опільська горогірна область. Західно-Подільська височинна область. Північно-Подільська височинна область. Прут-Дністровська височинна область. Лісостепова зона. Придніпровська височинна область. Київська височинна область. Придністровська височинна область. Лівобережно-Дніпровський лісостеповий край. Степова зона. Північностепова підзона. Середньостепова підзона. Південностепова підзона. Гірські ландшафтні структури. Українські Карпати. Кримські гори.

Тема 9. Геоекологічна ситуація в Україні

Природоохоронні території. Заповідники і природні національні парки. Геосистемний моніторинг навколишнього проривного середовища в Україні. Конструктивно-географічні засади регіонального природокористування.

Економічна та соціальна географія України

Тема 1. Суспільно-географічне положення, природні умови і ресурси територіальної організації господарства України

Предмет економічної та соціальної географії України. Практичне значення економічної та соціальної географії України в сучасний період. Основні її завдання на перспективу. Історико-географічні аспекти формування території України. Оцінка сучасного географічного положення України, територія країни, її кордони, взаємодія з прилеглими територіями. Вплив природних умов і ресурсів на територіальну організацію господарства. Економіко-географічна їх оцінка. Склад і класифікація ресурсів. Природно-ресурсний потенціал різних областей, районів і ТВК. Рівень забезпеченості господарства України природними ресурсами, їх розміщення. Географічні проблеми раціонального природокористування.

Тема 2. Населення і трудові ресурси України

Сучасні тенденції демографічних процесів на Україні та їх регіональні відмінності. Динаміка чисельності населення. Природний його рух. Міграція населення. Міське і сільське розселення в Україні. Процеси урбанізації і функціональна типологія міст. Проблеми розвитку малих і середніх міст. Географія сільського населення. Трудові ресурси України. Територіальні відмінності у їх забезпеченні і занятості населення.

Тема 3. Господарський комплекс України

Географія промисловості. Загальна характеристика. Економіко-географічні умови і фактори територіальної організації промисловості. Структурні і територіальні особливості. Паливно-енергетичний комплекс. Чорна металургія. Кольорова металургія. Хімічна промисловість. Індустріально-будівельний комплекс. Лісопромисловий комплекс. Машинобудівний комплекс. Комплекс галузей по виробництву товарів народного споживання. Легка промисловість. Агропромисловий комплекс України. Функціонально-галузева структура АПК України. Рослинницько-промислові комплекси. Зернопромисловий комплекс. Географія технічних культур. Картопля, овочі і баштанні культури. Зони їх вирощування. Географія садівництва, ягідництва та виноградарства. Плодоовочеконсервна та виноробна промисловість. Тваринницько-промислові комплекси м'ясопромисловий, молокопромисловий, птахпромисловий. Особливості фактори розміщення тваринництва. М'ясна та молокопереробна промисловість. Зональні агропромислові комплекси. Азональний приміський овочево-молочний АПК.

Тема 4. Географія транспорту і економічних зв'язків

Економіко-географічна характеристика основних видів транспорту (залізничного, автомобільного, морського, повітряного і трубопровідного). Основні транспортні вузли. Основні проблеми і перспективи розвитку і розміщення транспортної системи України.

Тема 5. Географія сфери послуг. Інфраструктура.

Сфера послуг, її вплив на географію виробництва і населення. Складна і розгалужена структура сфери обслуговування України. Територіальна організація житлово-комунального господарства, побутового обслуговування, внутрішньої торгівлі, громадського харчування і зв'язку. Розвиток і територіальна організація рекреації, охорони здоров'я, освіти і науки.

Регіональна економічна і соціальна географія світу

Тема 1. Основні типи країн і регіонів світу

Політична карта світу та етапи її формування. Кількісні та якісні зміни на політичній карті світу. Показники рівня економічного розвитку країн світу.

Групування країн світу за рівнем економічного розвитку. Типологія країн світу.

Економіко-географічний огляд країн світу. Країни Східної, Західної і Південної Європи. Північна, Південно-Західна, Південна, Південно-Східна, Східна, Центральна Азія. Північна, Середня і Південна Америка. Австралія і Океанія.

Тема 2. Світове господарство та його структура

Поняття світового господарства. Галузева, функціональна і територіальна структура світового господарства. Закони, закономірності і принципи розвитку та розміщення світового господарства. Система національних рахунків. Стадії економічного розвитку. Міжнародний географічний поділ праці. Розвиток світового господарства в умовах глобалізації. Сутність глобалізації. Рівні глобалізації. Фактори розміщення господарства в умовах глобалізації. Транснаціональні корпорації. Розвиток міжнародних економічних відносин. Регіональні інтеграційні утворення.

Тема 3. Типологія країн за рівнем соціально-економічного розвитку

Основні методологічні підходи до визначення типів країн за рівнем розвитку. Розвинуті країни: найрозвинутіші країни; високорозвинені країни; середньорозвинені країни. Країни, що розвиваються: з високим і середнім доходом; з доходом нижче середнього; з низьким доходом; з дуже низьким доходом; найменш розвинені.

Характеристика регіонів і країн світу за планом:

Територія. Географічне положення. Природні умови і ресурси. Населення. Георелігійна ситуація. Регіоналістські, автономістські та сепаратистські рухи і їх прояви у суспільному житті держав регіону. Імпорт робочої сили.

Суспільний лад і державний устрій. Етапи і рівень економічного і соціального розвитку. Інтеграційні процеси. Науково-технічний і виробничий потенціал.

Структура господарства. Енергетика. Обробна промисловість. Високотехнологічні виробництва. Сільське господарство. Аграрна політика ЄС. Транспорт. Зв'язок і телекомунікації. Нематеріальна діяльність. Зовнішні зв'язки. Міжнародні послуги. Туризм. Природна і культурна спадщина. Внутрішні відмінності. Міста.

Тема 4. Історико-географічні регіони світу

Західна Європа. Інтеграційні процеси. Європейський Союз – один з основних полюсів розвитку в сучасному світі. Проблема розширення ЄС. Держави-карлики Західної Європи: Андорра, Ватикан, Ліхтенштейн, Мальта, Монако, Сан-Марино. *Північна Європа. Південна Європа. Східна Європа. Південно-Східна Європа. Південно-Західна Азія.* Специфічні умови розвитку

нафтодобувних країн Перської затоки в другій половині ХХ – початку ХХІ ст. Політика постнафтового розвитку. Транспорт. “Перехрестя континентів”. Міжнародні морські, повітряні і наземні шляхи. Протоки Босфор і Дарданелли. Суецький канал. Транспортні проекти. Зовнішні економічні зв’язки.

Західна Азія (Машрик) і Північна Африка (Магриб) як культурний регіон. Археологічні та архітектурні пам’ятки різних епох. Єрусалим, Мекка та інші “священні” міста. Туреччина. Іран, Ірак, Саудівська Аравія (коротка характеристика). Ліван, Ізраїль, Кувейт, Об’єднані Арабські Емірати (місце в регіоні).

Південна Азія як один з найбільших цивілізаційних регіонів світу. Сучасний рівень та особливості соціально-економічного розвитку. Причини сумної першості регіону в сучасному світі за масштабами та рівнем бідності населення. Роль регіону в історії світового сільського господарства. Пакистан, Бангладеш, Шрі-Ланка (коротка характеристика).

Південно-Східна Азія. Сінгапур – острів, місто, держава, транспортний вузол світового значення. Чинники прискороного розвитку.

Східна Азія як головна складова Азіатсько-Тихоокеанського регіону – однієї з найбільш активних зон світової політики й економіки сучасного світу.

Монголія. Південна Корея. Коротка характеристика.

Англо-Америка як історико-культурний регіон. Особливості інтеграційних процесів на сучасному етапі розвитку. Перспективи НАФТА.

США – глобальна держава світу. Передумови становлення США. Основні риси сучасного господарства. Промисловість. Структура. Високотехнологічні виробництва.

Канада. Історичні особливості формування. Сучасний політико-адміністративний та державний устрій. Англо-французький дуалізм.

Латинська Америка. Політична карта і особливості її формування. “Сусідство” з США. Проблеми внутрішньо регіональної інтеграції (МЕРКОСУР, КАРИКОМ, ЦАОР та ін.). Характер урбанізації, міста-гіганти. Відмінності структури господарства. Аграрно-сировинна спеціалізація. “Нові індустріальні країни”. Зовнішні економічні зв’язки. Макіладорас. Проблеми зовнішнього боргу. Природна і культурна спадщина. Доколумбові цивілізації. Латинська Америка як культурний регіон. Туризм у Месоамериці.

Мексика. Бразилія. *Аргентина*. Загальна характеристика господарства. Перу, Чилі, Куба, Гаїті (коротка характеристика).

Африка. Політична карта (колоніальний період і сучасний стан). Нестабільність політичної ситуації. Регіональний поділ. Поняття “Африка на

південь від Сахари” (Субсахарська Африка). Населення: демографічні і етнічні процеси, розміщення. Міське і сільське населення. Трайбалізм. Оцінка природних умов і ресурсів, їх регіональні відмінності. Особливості та рівень економічного і соціального розвитку.. Структура промисловості. Сільське господарство і сільськогосподарські зони. Місце в світі. Зовнішні економічні зв’язки. Роль туризму. Єгипет, Алжир, Нігерія, Намібія, Габон, Кенія (коротка характеристика). Південно-Африканська республіка.

Австралія і Океанія. Австралія. Внутрішні відмінності та міста: Південний Схід, Північний Схід, Захід-Центр, Північ, Тасманія. Нова Зеландія. Коротка характеристика. Океанія. Політична карта Океанії. Природне середовище. Населення. Рівень розвитку і місце в світі.

Рекомендована література

Базова література

1. Барановський М.О. Економічна та соціальна географія України. Реальний сектор економіки: навчальний посібник. Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2018. 376 с.
2. Власова Т.В. Физическая география материков (с прилегающими частями океанов): В 2-х частях. Ч. 1. Евразия, Северная Америка. Ч.2. Африка, Южная Америка, Австралия, Океания. – М. 1986.
3. Геоморфология Украинской ССР. – К.: Выща шк., 1990.
4. Жупанський Я. І. Історія географії України. – Л.: Світ, 1997.
5. Заставний Ф.Д. Географія України. – Львів: Світ, 1994. – 472 с.
6. Комплексний атлас України. - К.: ДНВП "Картографія", 2005. — 96 с.
7. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України: Підручник – 3-те вид. – К.: Знання, 2006. – 511 с.
8. Мезенцева Н.І. Економічна та соціальна географія України. Районна частина. Електронний підручник / автор і упорядник Мезенцева Н.І. – К., 2008.
9. Національний атлас України / [НАН України](#), [Інститут географії](#), [Державна служба геодезії, картографії та кадастру](#); голов. ред. Національного атласу України [Л. Г. Руденко](#); голова ред. кол. [Б. Є. Патон](#). — К. : ДНВП «Картографія», 2007. — 435 с.
10. Немець Л.М. Економічна і соціальна географія України : навчальний посібник / Л.М. Немець, П.А. Вірченко, Ю.Ю. Сільченко. – Харків: ФОП Грицак С.Ю., 2014.
11. Розміщення продуктивних сил України / За ред. Є.П.Качана. – К.: Вища шк., 1999. – 375 с.
12. Соціально-економічна географія України / За ред. О.І.Шаблія. - Львів: Світ, 2000. – 608 с.
13. Физическая география материков и океанов / Под ред. А.М. Рябчикова. – М., 1988.

Допоміжна література

14. Географічна енциклопедія України. – Т.1-3. – К.: Українська енциклопедія, 1989-1993.
15. Голиков А.П., Дейнека А.Г., Казакова Н.А. Размещение производительных сил и регионалистика. – Харьков: Олант, 2002. – 320 с.
16. Доценко А.І. Регіональне розселення в Україні: стан та прогноз / Доценко А.І., Зінич В.Т. та інші. – К., 2007.

17. Маруняк Є. О. Глобалізація та її вплив на розвиток регіонів України. - К.: Реферат, 2007. - 224 с.
18. Рельєф України / [Б.О.Вахрушев, І.П.Ковальчук, О.О.Комлев, Я.С.Кравчук, Е.Т.Палієнко, Г.І.Рудько, В.В. Стецюк]; За заг. ред. В.В. Стецюка. К.: Слово, 2010. 688 с
19. Руденко В. П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. У 3-х частинах: Підручник / В. П. Руденко. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 552 с.

Інтернет-ресурси

20. Економіка України. Політико-економічний журнал. Режим доступу: <http://www.economukraine.com.ua/>
21. Державна служба зайнятості. Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index>
22. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>
23. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/>
24. Міністерство транспорту і зв'язку. Режим доступу: <http://www.mtu.gov.ua/>
25. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
26. Статистика населення України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c.asp
27. Демографічний щорічник «Населення України» [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/13/Arch_nasel_zb.htm

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ДО КОМПЛЕКСНОГО ІСПИТУ ПРИ АТЕСТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Контроль успішності здобувачів вищої освіти здійснюється згідно до порядку оцінювання результатів навчання в Херсонському державному університеті. Оцінка результатів комплексного іспиту здійснюється на атестації Екзаменаційною комісією за 100-бальною системою контролю знань, прийнятою в Університеті та національною шкалою і відображаються у відповідних відомостях і протоколах роботи Екзаменаційної комісії (ЕК).

За кожний модуль комплексного іспиту виставляється одна оцінка за 100 бальною системою. Загальна оцінка визначається, як середня арифметична балів за виконання всіх видів завдань. За формулою:

$$ЗБ = \frac{\Sigma \text{кількість балів за кожний модуль}}{\Sigma \text{кількість модулів}}$$

Максимальна кількість балів, які може отримати здобувач – 100 балів

Таблиця відповідності балів та критеріїв оцінювання здобувачів вищої освіти СВО «бакалавр» при складанні комплексного іспиту

ECTS	Кількість балів	За національною шкалою	Коментар
А	90 - 100	відмінно	Виставляється, якщо здобувач правильно і в повному обсязі відповів на екзаменаційне питання. Відповідь характеризується системністю, обґрунтованістю, повнотою розкриття. Здобувач володіє навчальним матеріалом, вміє використовувати понятійно-категоріальний апарат.
В	82 - 89	добре	Виставляється, якщо здобувач правильно і майже у повному обсязі відповів на екзаменаційне питання, але з незначними помилками. Відповідь характеризується системністю, обґрунтованістю, повнотою розкриття. Здобувач володіє навчальним матеріалом, вміє використовувати понятійно-категоріальний апарат.
С	74 - 81	добре	Виставляється, якщо здобувач відповів на екзаменаційне питання з незначними помилками у достатньому обсязі для його розкриття. Відповіді характеризуються системністю, обґрунтованістю повнотою розкриття, можливо з поодинокими неточностями. Здобувач володіє навчальним матеріалом, вміє використовувати понятійно-категоріальний апарат.
Д	64 - 73	задовільно	Виставляється, якщо здобувач відповів на екзаменаційне питання з помилками у майже достатньому обсязі для його розкриття. Відповіді характеризуються недостатньою системністю, обґрунтованістю, повнотою розкриття, можливо із суттєвими неточностями. Здобувач, в цілому, володіє навчальним матеріалом, вміє

			використовувати понятійно-категоріальний апарат.
Е	60 - 63	задовільно	Виставляється, якщо здобувач відповів на екзаменаційне питання з мінімальним розкриттям питання та/або зі значними помилками. Відповіді характеризуються недостатньою системністю, обґрунтованістю, повнотою розкриття, можливо із суттєвими неточностями. Здобувач недостатньо володіє навчальним матеріалом, не завжди вміє використовувати понятійно-категоріальний апарат.
FX	35 - 59	незадовільно	Виставляється, якщо здобувач відповів на конкретне екзаменаційне питання з величезною кількістю помилок. Відповіді характеризуються відсутністю системності, обґрунтованості, повноти розкриття. Здобувач не володіє навчальним матеріалом, не вміє використовувати понятійно-категоріальний апарат.
F	1 - 34	незадовільно	Виставляється, якщо здобувач взагалі не відповів на конкретне екзаменаційне питання

Гарант ОП

Олексій ДАВИДОВ